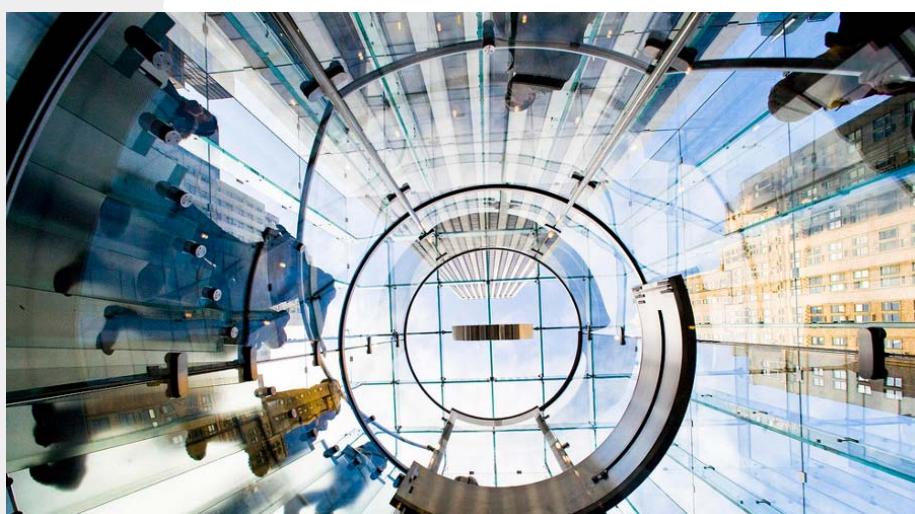

Petar Jandrić 18. listopada, 2016

Neraskidiva veza tehnologije i društva

Intervju
vodili
Karolina
Hrga i Luka
Matić

Tijekom godina, digitalne tehnologije prešle su razvojnu putanju od stranog utjecaja na kontekste ljudskih interakcija, preko alata za održavanje digitalnih kultura do integracije u svakodnevni život. S obzirom na rast važnosti digitalnih tehnologija za čovjeka i njihov transformativni potencijal, one dobivaju brojne umjetničke reprezentacije – bilo utopijske, bilo distopijske. No prikaz tehnologija kao dobrih i loših, ističući psihološki aspekt njihove recepcije analitički je manjkav. Utoliko je važno vratiti fokus na dijalektički odnos tehnologija i društva te ih kontekstualizirati u kapitalističke društvene odnose i emancipatorne borbe. O ovim temama razgovarali smo s Petrom Jandrićem, kritičkim pedagogom i profesorom na Tehničkom veleučilištu u Zagrebu.

izvor: Thomas
Hawk@Flickr

Za početak, što podrazumijevate pod pojmom tehnologije, a što pod pojmom emancipacije?

Najjednostavnija pitanja vrlo su često najteža pa na ovo pitanje nije moguće jednoznačno odgovoriti. U nekom najširem smislu tehnologija je skup znanja, vještina, alata, tehnika i svega ostaloga što nam pomaže da međudjelujemo sa svjetom oko sebe te ga transformiramo. Primjerice, automobil je tehnologija koja nam omogućuje transport na daljinu, a čitanje i pisanje su tehnologije koje nam omogućuju transport znanja ne samo na daljinu, nego i kroz vrijeme.

Emancipacija također ima mnogo različitih definicija. U okviru kritičke pedagogije, kojoj moj rad pripada, emancipaciju možemo definirati kao razvoj odnosno ostvarivanje pojedinca za punopravno sudjelovanje u društvu. Riječima Paula Freirea, emancipirana osoba živi u svijetu i sa svjetom – dakle, ona nije pasivni promatrač, već netko tko aktivno i promišljeno sudjeluje u stvaranju i transformaciji svijeta u kojem živi.[1] U okviru kritičke pedagogije, svaki pedagoški odnos ujedno je i politički, a emancipacijsko djelovanje ne sastoji se od izvanjskog strukturiranja emancipiranog bića već od su-emancipacije učitelja i podučavanih.[2]

Tehnologija je tema koja u javnom diskursu rijetko dobiva neutralan tretman, već uglavnom izaziva reakcije oduševljenja ili užasa, iz čega onda slijede projekcije budućnosti kao tehnologiziranih utopija i distopija. Možemo li, i u kojoj mjeri, tehnologiju promatrati izolirano od njezina suodnosa s promjenama na društveno-ekonomskom i političkom planu?

odnos tehnologije i društva ne opisuju dovoljno dobro taj odnos. Tehnologija nastaje i ostvaruje se u međuodnosu s društvom – društvo direktno utječe na razvoj i načine korištenja tehnologija i stoga možemo reći da je odnos tehnologije i društva dijalektički.

Utopije i distopije mogu dobro poslužiti kao misaoni eksperimenti, međutim, oni su uvijek daleko od stvarnosti. Da bismo se stvarnosti približili trebamo tehnologiju i društvo promatrati imajući u vidu dijalektički odnos u kojemu se oni ostvaruju

Binarni pogledi, koji se uglavnom manifestiraju u različitim utopijskim i/ili distopijskim projekcijama, vrlo su popularni jer ih je moguće lako i efektno prikazati u knjigama, stripovima, i masovnim medijima. Primjerice, postoje čitavi žanrovi koji zamišljaju distopijske budućnosti nakon atomskog rata ili neke druge katastrofe. Utopije i distopije mogu dobro poslužiti kao misaoni eksperimenti, međutim, oni su uvijek daleko od stvarnosti. Da bismo se stvarnosti približili trebamo tehnologiju i društvo promatrati imajući u vidu dijalektički odnos u kojemu se oni ostvaruju.

Kako u praksi izgleda taj dijalektički odnos? Primjerice, prva računala razvijena su na američkim visokoobrazovnim institucijama poput MIT-a i Stanforda. Iz tih institucija računala su vrlo brzo izašla na tržište, gdje su nastavila razvoj, što je dovelo do toga da MIT i Stanford danas kupuju nove tehnologije od velikih softverskih i hardverskih tvrtki te se transformiraju kroz njihovo korištenje. Ovo je najčišći primjer dijalektičkog odnosa – neka institucija proizvodi tehnologiju, a ta tehnologija zatim transformira instituciju iz koje je proizašla. Izloženi primjer moguće je lako poopćiti. Pitanje o tehnološkom prvenstvu nad društvom, ili pak o društvenom prvenstvu nad tehnologijama, tipičan je primjer zagonetke „kokoš ili jaje“ – a odgovor na tu zagonetku nužno se nalazi u području dijalektike.

utjecaja ili jedno od to dvoje ima primat? Također, može li u odnosu s kapitalizmom tehnologija imati transformativne potencijale/učinke?

Odgovor na ovo pitanje također se nalazi u području dijalektike. S jedne strane, tehnologije nastaju kroz kapitalističke odnose ponude i potražnje. Način na koji tehnologije postaju, i način na koji se razvijaju, izravna su posljedica društvene organizacije i podjele rada.

Prisjetimo li se primjera iz prethodnog odgovora, Stanford i MIT su rane informacijske i komunikacijske tehnologije razvili u okvirima istraživačkih instituta koje je uglavnom financirala američka vojska. Pogledamo li suvremenu proizvodnju tehnologija, jasno je da se ona uglavnom odvija u dizajnerskim uredima i tvornicama koje su podložne zakonima tržišta. Čak i proizvođači slobodnog softvera i hakeri negdje kupuju računala, pizze i kavu – izravno ili neizravno, sve tehnologije proizlaze iz kapitalističkih odnosa.

Jednom kada tehnologija izađe iz tvornice i ureda, ona opet djeluje u kapitalističkom sustavu te ga transformira. Ove transformacije uglavnom su usmjerene na povećanje efikasnosti proizvodnje i transporta roba i usluga, no ponekad se pojavi i kakva tehnologija koja djeluje protiv kapitalističkih odnosa. Primjeri uključuju tehnologije za distribuirano dijeljenje digitalnih sadržaja (peer-to-peer tehnologije) i tehnologije za dijeljenje digitalnih knjiga i časopisa ([Library Genesis](#), [Memory of the World](#), [Sci-hub](#)).

Problem s tehnologijom, ili super stvar s tehnologijom – ovisi kako gledate – je to što su njeni učinci vrlo teški za predvidjeti. Primjer su, recimo, SMS poruke. Kada su telekomi razvijali prve mobilne telefone osamdesetih godina

Odnos tehnologije i kapitalizma jedno je od glavnih područja suvremenih društvenih previranja, odnosno on

napravljene da bi telekomunikacijski inžinjeri međusobno mogli komunicirati i rješavati tehničke probleme na mreži. One uopće nisu bile namijenjene za to da izađu u javnost! I onda se neki menadžer sjetio da bi mogao izbaciti SMS poruke na tržište, te su one vrlo brzo prevladale nad uslugom mobilnih telefonskih razgovora i postale najkorišteniji mobilni servis.

između različitih ideologija i društvenih segmenata

Tehnologija definitivno transformira kapitalizam, a kapitalizam definitivno pridonosi stvaranju novih tehnologija. Međutim, na dizajnerskom je stolu vrlo teško predvidjeti prave učinke neke određene tehnologije. Kapitalistički sustavi poput Silicijske doline ponekad proizvedu neku tehnologiju s eksplicitnom namjerom postizanja tržišne hegemonije – međutim, po dolasku na tržište ta tehnologija se okreće nasuprot namjera svojih tvoraca i postane tehnologija za emancipaciju. Ponekad se dešava i obrat – pa tehnologije stvorene u svrhu emancipacije po dolasku u javnost postanu tehnologije koje perpetuiraju kapitalizam. Odnos tehnologije i kapitalizma jedno je od glavnih područja suvremenih društvenih previranja, odnosno on predstavlja jednu od glavnih bojišnica na kojima se odvijaju ratovi između različitih ideologija i društvenih segmenata. Nepredvidivost tehnoloških utjecaja ovu bojišnicu čini uvijek svježom i zanimljivom.

Informacijske tehnologije polako preuzimaju primat u organiziranju i komunikaciji različitih aktivističkih kolektiva. Povrh toga, posljednjih godina smo vidjeli i da služe kao najvažnija infrastruktura društvenim pokretima koji se suprotstavljaju vladajućim režimima. S obzirom na to, koliko možemo reći da one uspijevaju sudjelovati u izgradnji

Pitanje o odnosu digitalne tehnologije i društva vidi se

složeno. Primjerice, tijekom Arapskog proljeća u Egiptu, prosvjedi na trgu Tahrir organizirani su uglavnom pomoću društvenih mreža. No, kad je predsjednik Hosni Mubarak ugasio Internet u cijelom gradu, pokazala se sva važnost organizacije izvan Interneta. Gledamo li organizaciju prosvjeda, i slične aktivnosti koje se odvijaju u fizičkom svijetu, uvijek je najbolje koristiti neku kombinaciju internetskih i neinternetskih načina povezivanja.

**Usuđujem se
prepostaviti da je
politički rat protiv neke
vlade možda čak i
jednostavniji od
ekonomskog rata protiv
neke korporacije. Od
vlade uvijek možete
pobjeći u susjednu
državu, makar to u
praksi značilo
višegodišnje sužanjstvo u
zgradi ambasade. Od
multinacionalne
kompanije, međutim, ne
možete pobjeći skoro
nikuda**

U širem kontekstu, Internet je danas doista nezamjenjiv u izgradnji solidarnosti i različitih oblika digitalnog otpora. Kod suprotstavljanja vladajućim režimima, međutim, ne smijemo zaboraviti da društveni pokreti i vlade imaju pristup istim tehnologijama – dok društveni pokreti razvijaju mehanizme otpora, vlade istodobno razvijaju digitalne protumjere. Želim svakako napomenuti da djelovanje protiv vlade nije jedini oblik digitalnog otpora. U praksi, internetski projekti za slobodno dijeljenje sadržaja podložnih zakonu o autorskim pravima (filmovi, knjige, časopisi) uglavnom se bore protiv velikih korporacija (Sony, Elsevier) koje žele nadoknaditi dobit „izgubljenu“ kroz nemogućnost naplate pristupa „svojim“ proizvodima.

Usuđujem se prepostaviti da je politički rat protiv neke vlade možda čak i jednostavniji od ekonomskog rata protiv neke korporacije. Od vlade uvijek možete pobjeći u susjednu državu, makar to u praksi značilo višegodišnje sužanjstvo u zgradi ambasade. Od multinacionalne kompanije, međutim, ne možete pobjeći

korporacijama dubinski ispreleđeni.

Sve tehnologije, pa tako i Internet, poprišta su neprestanih sukoba između različitih ideologija i centara moći. Tehnologija nije neutralna, no svaka tehnologija koja služi vama može jednako kvalitetno poslužiti i vašim protivnicima. One su, stoga, vrlo važan teren na kojem se odvijaju suvremeni društveni sukobi, a njihov doprinos izgradnji solidarnosti i dugoročno uspješnih pokreta, kao i uvijek, ovisi o načinima na koje ih koristimo.

Pogledamo li školski kontekst, čak i u zanemarenom javnom školstvu vidimo sve veću prisutnost tehnologije – e-dnevnići, pametne ploče, multimedijijske sadržaje koji postaju integralni dio udžbeničkih kompleta itd. – na koje načine tehnologizacija izmjenjuje školski kontekst?

U bilo kojoj zemlji, škole i fakulteti spadaju među najveće organizirane sustave. Primjerice, hrvatske osnovne i srednje škole zapošljavaju oko 60.000 učitelja i nastavnika, a pohađa ih oko 500.000 učenika. Zamislite koliko je to ljudi – osmina cijele populacije Hrvatske! Veliki sustavi uvijek se sporo mijenjaju – nasuprot tome, tehnologije spadaju u područja ljudske djelatnosti koje se najbrže mijenjaju. Svuda u svijetu, pa tako i u nas, škole kaskaju za tehnološkim razvojem pa je njihov glavni zadatak da što više smanje raskorak između tehnološkog razvoja i školske zbilje.

U današnje vrijeme, tehnološki razvoj mijenja školski kontekst na brojne načine. E-dnevnići obavještavaju roditelje o učeničkim ocjenama gotovo pa u realnom vremenu, a zadaće se brzo i lako prepisuju s Interneta. U provedbenom smislu, tehnologije zaista mijenjaju jedan

U širem kontekstu, pristupe odnosu škola i tehnologija možemo podijeliti u tri glavna teorijska okvira koji se donekle poklapaju s fazama razvoja računala. U počecima informacijskih i komunikacijskih tehnologija uglavnom smo govorili o načinima na koje tehnologije transformiraju školski kontekst – vaše pitanje oblikovano je upravo u ovom teorijskom okviru. Ovaj pristup bio je smislen u eri velikih računala, i u eri gdje mnogo učenika i nastavnika nije imalo pristup računalima izvan škole.[3]

eldewvio@Pix
abay

Međutim, s pojавom prijenosnih i mobilnih uređaja, svatko od nas u džepu nosi snažno računalo; svatko može od svugdje pristupiti brojnim servisima poput World Wide Weba i elektroničke pošte. Na ovim temeljima, prije desetak godina počelo se govoriti o pojmu digitalnih kultura, odnosno o njegovoj izvedenici – digitalnom obrazovanju. U pristupu digitalnih kulturnih studija, tehnologija nije neko strano tijelo koje ulazi u škole i mijenja ih – već suživot s tehnologijama mijenja čitav društveni kontekst u kojem živimo. U ovom teorijskom okviru, pitanje tehnologizacije škole neraskidivo je povezano s pitanjem tehnologizacije doma, radnog mjesta, i društva u cjelini.[4][5]

Naposljetu, danas se pojavljuje sve više novih pristupa odnosu tehnologije i škole temeljenih na raznim posthumanističkim teorijama. U ovom kontekstu čovjek i tehnologija neraskidivo su povezani – tehnologija prerasta svojstvo alata i postaje jednakopravan sudionik društva u kojem živimo. Ovakva radikalna jednakost između čovjeka i tehnologija ima uporište u razvoju umjetne inteligencije i kolektivne inteligencije te naročito dobro opisuje odnos tehnologije i škole u eri

teorijski pristup za konkretni problem koji se pred nama nalazi. S obzirom na trenutno stanje u našim školama, rekao bih da možemo govoriti o teorijskim okvirima tehnološke transformacije procesa odgoja i obrazovanja te eventualno o digitalnom obrazovanju. Za pristupe temeljene na posthumanističkim teorijama, odnosno za ulaz hrvatskih škola u eru algoritma, morat ćemo pričekati još nekoliko godina. Napominjem da ovaj zaključak nikako ne treba doživjeti kao kritiku! Obzirom na finansijske uvjete u kojima se nalaze hrvatske škole, i na društveni status odgoja i obrazovanja, hrvatski učitelji, nastavnici i profesori rade sjajan posao – no ovo je već tema za drugi razgovor.

Što je digitalna kreativnost? Možemo li digitalnom kreativnošću prevladati probleme s pojmom kreativnosti koja se, u zagovoru „ekonomije znanja“ (knowledge based economy), postavlja kao privlačna mogućnost samoaktualizacije (Maslow) u prekarnim radnim uvjetima?

Kreativnost je danas zaista dominantna razvojna paradigma – u visokom školstvu, primjerice, kreativnost se pojavljuje kao ključna riječ u gotovo svim razvojnim programima. Međutim, u eri digitalnih tehnologija, kreativnost se značajno odmaknula od svojih povijesnih korijena. Riječ autor potječe od starofrancuske riječi auctor koja znači „otac, autor, izvornik, stvaratelj“, i iz latinske riječi auctorem koja znači „osnivač, gospodar, voditelj“, doslovce „onaj tko uzrokuje rast stvari“. Ovaj pristup autorstvu stvara pojam kreativne osobe kao „individualnog genija“ odnosno pojedinca-stvaratelja.
[7][8]

Digitalna kreativnost temelji se na slobodnom pristupu digitalnim materijalima koje svi možemo čitati, mijenjati, i oblikovati kako bi stvorili novu vrijednost. U kontekstu

Rekonstrukcija pojma kreativnosti za eru digitalnih tehnologija iz temelja ruši neoliberalni etos privatizacije znanja i komodificiranih shvaćanja znanja, stoga je u svojoj srži duboko subverzivna

kreativnosti je nastanak slobodnog softvera, koji tisuće i tisuće (često anonimnih) programera neprestano mijenjaju i usavršavaju. Dakle, u otvorenim digitalnim kulturama, otvorenost je nužan preduvjet za kreativnost – otvorenost kao sloboda, otvorenost prema iskustvima, te otvorena i slobodna komunikacija, ohrabruju etiku dijeljenja i kolaboracije koja čini osnovu kolektivne

inteligencije.[9]

Tradicionalno shvaćanje kreativnosti dobro se uklapa s neoliberalnom idejom ekonomije znanja, odnosno s postojećim kapitalističkim odnosima. U ovom kontekstu znanje je zaista roba koja se može kupovati i prodavati. Maslowljeva ideja samoaktualizacije, nastala četrdesetih godina prošlog stoljeća, logična je posljedica tradicionalnog shvaćanja kreativnosti. U tzv. društvu znanja, nažalost, samoaktualizacija kroz individualno kreativno djelovanje postaje floskula koja služi pacifikaciji prekarnih radnika. Kako možete biti kreativni ako nemate pristup spoznajama drugih ljudi? Kako možete međusobno surađivati s kolegom ako se istodobno grčevito borite za ograničene resurse?

Tradicionalni, individualistički pojam kreativnosti je društvena konstrukcija nastala u vremenima radikalno drugačijim od današnjih te ga stoga trebamo rekonstruirati u skladu s modernosti. U temeljima digitalne kreativnosti leži prihvatanje ideje da je svaki kreativni čin duboko ukorijenjen u kontekst vlastita nastanka, odnosno da svaki individualni genij stoji na leđima generacija i generacija povijesnih prethodnika i današnjih suradnika. Kreativnost je i dalje ljudska osobina, no informacijske i komunikacijske tehnologije omogućuju njen razvoj u smjerovima koji nam do jučer

su platforme za slobodno dijeljenje znanja poput [Library Genesisa](#), [Science Huba](#), i [Memory of the World](#)

neophodna infrastruktura za digitalnu kreativnost, a suradnja velikog broja ljudi danas je često moguća jedino kroz digitalne komunikacijske tehnologije. Rekonstrukcija pojma kreativnosti za eru digitalnih tehnologija iz temelja ruši neoliberalni etos privatizacije znanja i komodificiranih shvaćanja znanja, stoga je u svojoj srži duboko subverzivna.[10]

Koji je odnos između kritičke pedagogije i tehnologije? Prije svega, zanima nas kako se kritička pedagogija postavlja prema razvoju tehnologije, zatim koje momente tehnologizacije vidi kao prijetnju te, napisljeku, na koje načine (može) koristi(ti) tehnologiju za ostvarenje svojega programa, odnosno za emancipatorno obrazovanje i izgradnju emancipatornih obrazovnih konteksta.

Odnos kritičke pedagogije s tehnologijama kroz povijest se radikalno mijenja. Primjerice, 1966. godine Martin Heidegger rekao je: Samo nas neki bog može spasiti.[11] Međutim, s dolaskom digitalnih tehnologija, kritička pedagogija – pogotovo kroz rade Paola Freirea, Petera McLaren-a i Henryja Giroux-a – sve se više otvara prema digitalnim tehnologijama i prihvata ih s nadom u bolju budućnost.

Suvremena kritička pedagogija uglavnom je napustila svoje postmodernističke korijene i okrenula se marksističkoj kritici. U tom smislu, osnovna pitanja koja se ovdje postavljaju su odnosi moći u dizajnu i implementaciji tehnologija te odnos tehnologije i klase. Tehnologije koje reproduciraju kapitalističke odnose moći kritička pedagogija vidi kao loše tehnologije, a

Licencirani softver, u

potpomažu emancipaciju. Primjerice, licencirani softver, koji svi koristimo, u kojem korisnici ne mogu vidjeti izvorni kôd, odnosno ne mogu naučiti kako ta tehnologija funkcionira, su zatvorena tehnologija koja pomaže razvoj kapitalizma. Neke platforme poput *Library Genesisa* i *Memory of the World* itd., koje omogućuju široko dijeljenje znanja svima, definitivno su tehnologije za emancipaciju.

tehnologiju funkcionira, su zatvorena tehnologija koja pomaže razvoj kapitalizma, dok su platforme poput Library Genesisa i Memory of the World itd., koje omogućuju široko dijeljenje znanja svima, definitivno tehnologije za emancipaciju

Ovaj odgovor je namjerno vrlo načelan. Sagledavajući odnos kritičke pedagogije s tehnologijama, ne smijemo zaboraviti nepredvidivost tehnoloških učinaka o kojoj smo ranije govorili. Dodatno, jedna od temeljnih odrednica kritičke pedagogije je inzistiranje na kontekstu – tehnologija koja emancipira Ivicu, možda će suprotno djelovati na Maricu. Primjerice, neko dijete koje nikad nije vidjelo računalo (ne treba zaboraviti da takve djece na našoj planeti ima preko 60%), školski rad na licenciranom softveru – bez obzira na sva njegova ograničenja – može uvesti u suvremenost. S druge strane, za neko dijete iz Prvog svijeta koje se šest sati dnevno igra na digitalnim konzolama bez da propituje tehnološke i društvene uzroke i posljedice korištenja računalnih igrica, tehnologija je na žalost sredstvo za zaglavljanje. U tom smislu, suvremena kritička pedagogija nema jedinstven stav prema svim tehnologijama, već smatra da svaku tehnologiju i tehnološku primjenu treba analizirati zasebno.

Odmaknemo li se od školskog konteksta u šire područje (re)produkциje znanja, kako vidite 'kolektivni neposluh' kao što su *Library Genesis*, *Science hub* ili *Memory of the World* te pokušaj afirmiranja dokidanja

nepravednih društvenih odnosa – pogotovo kada govorimo o absurdnom pojmu vlasništva nad znanjem. Pokretači ovih projekata često se susreću s teškim problemima i vrlo velikim otporima, i u tom smislu ovi ljudi su pravi heroji današnjice.

Međutim, suvremena revolucija u dijeljenju znanja ne počiva na leđima pojedinačnih heroja. Platforme za dijeljenje znanja ne funkcioniraju na način da mali broj ljudi nešto daje velikom broju ljudi. Ideja platforme za dijeljenje znanja je da što više ljudi na toj platformi sudjeluje – dijeli svoje materijale i koristi tuđe. U tom smislu, osnivači platformi (bez kojih tih platformi ne bi bilo) su na neki način samo prvi među jednakima. Uspjeh platforme uvijek ovisi o broju korisnika – što više ljudi koristi neku platformu, to je ona uspješnija.

U širem smislu, rad ovih platformi temelji se na građanskom neposlhu – ideji da svi mi, kao građani, možemo odlučiti da ignoriramo određene zakone koje smatramo nepravednima, odnosno štetnima za društvo.

U svijetu gdje zakone kroji kapitalizam, nažalost, značajnija promjena iznutra naprsto nije moguća. U ovom kontekstu, građanski neposluh nije samo opravdan – on je nužna i neophodna strategija za postizanje korjenitih društvenih promjena koje bi mogle život na našoj maloj planeti učiniti barem malo održivijim

Drugim riječima, ja u činu građanskog neposluba prekršim neki zakon zato što mislim da je on nepravedan i zato što želim da društvo u kojem živim izgleda na drugačiji način nego što je trenutno postavljeno. U kapitalističkom sustavu, danas u 21. stoljeću, zakonske mogućnosti za društvenu promjenu vrlo su male. Dakle, ako odlučiš djelovati unutar zakona, u stvari nemaš puno manevarskog prostora. U tom smislu, građanski neposluh vidim kao jednu od osnovnih poluga za postizanje značajnijih društvenih promjena.

Kako opravdati građanski neposluh?

osiromašivanje srednje klase, porast klimatskih i drugih okolišnih problema uzrokovanih pretjeranom industrijalizacijom... Danas, nije pretjerano reći da se civilizacija u kojoj živimo bliži svom neminovnom kraju – a taj kraj će, vjerojatno, neki od čitatelja ovog teksta i sami doživjeti.[12] Suvremeni kapitalizam jedan je od glavnih uzroka ovakvog razvoja događaja; Peter McLaren ga stoga naziva kolektivnim društvenim grijehom.[13]

Čovječanstvo već dugo zatvara oči pred činjenicom da se nalazi na prekretnici koja se sastoji od poprilično jednostavnog izbora: kapitalizam ili preživljavanje. U svijetu gdje zakone kroji kapitalizam, nažalost, značajnija promjena iznutra naprsto nije moguća. U ovom kontekstu, građanski neposluh nije samo opravдан – on je nužna i neophodna strategija za postizanje korjenitih društvenih promjena koje bi mogle život na našoj maloj planeti učiniti barem malo održivijim.

Umjetnički kolektiv Telekommunisten poznat je po svojim umjetničkim instalacijama koje stvaraju začudnost u vezi s popularnim sustavima online komunikacije (npr. kroz projekt izgradnje analognog Facebooka, njihov rad na eksperimentalnoj platformi Thimbl) i nagone na promišljanje materijalnih dimenzija naše upotrebe tehnologije. Koja su ograničenja ovakve ekspresije kontradikcija tehnologije u današnjem svijetu kroz medij umjetnosti ako se to preispitivanje odvija unutar istog konteksta koji kritizira?

Kroz osobno poznanstvo s osnivačem Dmytrijem Kleinerom godinama pratim umjetnički kolektiv Telekommunisten i smatram da njihov rad daje vrlo važan doprinos kritici odnosa tehnologija i društva.

pedagoga u okruženju komodifikaciranog obrazovanja?
Ili, ovaj intervju nastao je u sklopu neovisnog medija
Slobodni filozofski / Skripta TV. Koja ograničenja
proizlaze iz vašeg društvenog položaja nevladine
organizacije?

Prije nekoliko godina, teoretičar John Holloway skovao je frazu unutar, izvan, i iznad.[14] Svi mi djelujemo unutar nekog sustava, svi donosimo neku novu kvalitetu koja se nalazi izvan tog sustava, i svi težimo nekoj budućnosti koja se nalazi iznad tog sustava. Primjerice, ja sam zaposlen na Tehničkom veleučilištu u Zagrebu. Moje djelovanje kao profesora na visokoobrazovnoj instituciji definitivno se nalazi unutar kapitalističkog sustava ponude i potražnje – ja obrazujem studente za tržište rada. Paralelno, moj rad sa studentima temelji se na načelima kritičke pedagogije, koja je usmjerenica na emancipaciju studenata kako bi postali aktivni djelatnici društva u kojem žive, i na preispitivanje općeprihvaćenih kapitalističkih kanona. U ovom kontekstu, moj rad u učionici definitivno se nalazi izvan kapitalizma. U procjepu između položaja unutar i izvan, moj rad je usmјeren k nekoj ideji bolje budućnosti, koja se nalazi iznad kapitalizma kakvog danas poznajemo.

Kao društvena bića, funkcioniramo unutar nekog sustava. Kao aktivisti i kritički pedagozi, djelujemo izvan sustava u kojem se nalazimo. Kao emancipirani i promišljeni društveni djelatnici, imamo određenu viziju bolje budućnosti koja se nalazi iznad tog sustava. Nema nikakve razlike djelujemo li unutar, izvan, i iznad fakulteta, unutar, izvan, i iznad institucija civilnog društva, unutar, izvan, i iznad kapitalizma, ili unutar,

**Kao društvena bića,
funkcioniramo unutar
nekog sustava. Kao
aktivisti i kritički
pedagozi, djelujemo
izvan sustava u kojem se
nalazimo. Kao
emancipirani i
promišljeni društveni
djelatnici, imamo
određenu viziju bolje
budućnosti koja se nalazi
iznad tog sustava**

ništa kontradiktornije od mog preispitivanja fakulteta dok radim na fakultetu, ili pak vašeg preispitivanja medija dok ste zaposleni u medijskoj kući. Nitko od nas ne može pobjeći iz vlastite kože, a svako osvjećivanje okolnosti u kojima živimo važan je korak ka individualnoj i kolektivnoj emancipaciji od dominantnih odnosa moći i stvaranju teorijskih i praktičnih odgovora na probleme suvremenosti.

Bilješke:

- [1] Freire, P. (2002). Pedagogija obespravljenih. Zagreb: Odraz.
- [2] Perica, I. (2013). *Političko ↔ pedagoško: Janusova lica pedagogije*. Zagreb: Blaberon.
- [3] Jandrić, P. & Boras, D. (Eds.). (2015). Critical Learning in Digital Networks. New York: Springer.
- [4] Knox, J. (2015). Critical Education and Digital Cultures. In M. A. Peters (Ed.), Encyclopedia of Educational Philosophy and Theory. Singapore: Springer, 1-6.
- [5] Jandrić, P. (2015). Digitalno učenje. Zagreb: Školske novine i Tehničko veleučilište u Zagrebu.
- [6] Peters, M. & Jandrić, P. (2016). Digital Reading. Review of Contemporary Philosophy, 15, 153-170.
- [7] Peters, M. A.; Jandrić, P; Irwin, R.; Locke, K.; Devine, N.; Heraud, R.; Gibbons, A.; Besley, T.; White, J.; Forster, D.; Jackson, L.; Grierson, E.; Mika, C.; Stewart, G.; Tesar, M.; Brighouse, S.; Arndt, S.; Lazariou, G.; Mihalia, R.; Bernade, L.; Legg, C.; Ozolins, J.; Roberts, P. (forthcoming, 2016). Toward a Philosophy of Academic Publishing. Educational Philosophy and Theory.

Collective Writing: An inquiry into praxis. Knowledge Cultures, 5(1).

[9] Peters, M. A. & Jandrić, P. (2015). Learning, creative col(labor)ation, and knowledge cultures. Review of Contemporary Philosophy, 14, 182-198.

[10] Jandrić, P. (2016). [Digitalna kreativnost. CARNetov portal za škole](#). Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNet.

[11] Heidegger, M. (1981). ["Only a God Can Save Us": The Spiegel Interview](#). In T. Sheehan (Ed.), Heidegger: The Man and the Thinker (pp.45-67). Chicago: Precedent Press.

[12] Wark, M. & Jandrić, P. (2016). [New knowledge for a new planet: critical pedagogy for the Anthropocene](#). Open Review of Educational Research, 3(1), 148-178.

[13] McLaren, P. & Jandrić, P. (2014). Critical revolutionary pedagogy is made by walking – in a world where many worlds coexist. Policy Futures in Education, 12(6), 805-831.

[14] Holloway, J. (2016). In, Against, and Beyond Capitalism: The San Francisco Lectures. Oakland (CA): PM Press/Kairos.

Dijelovi intervjeta prikazani su u prilogu o tehnologiji šeste epizode edukativno-mozaične emisije „Promjena okvira“, emitirane 30.9.2016. na TV Istra te uskoro dostupne na [SkriptaTV-u](#).

Like **Share** 91 people like this. Be the first of your friends.

Plenum FFZG —

**Vezan
i
članci** **kolumna** 27. srpnja, 2014
**David Morley: Nakon
tehnoglobalizacije:
virtualne i materijalne
geografije, 15.5.2014.**

Pogledajte snimku predavanja Davida Morleyja, profesora medijskih studija na Sveučilištu Goldsmiths u Londonu, održanog u sklopu Škole suvremene humanistike 7. Subversive festivala. Morley analizira globalni procvat novih tehnologija, naglašavajući kako je nužno promatrati načine njihove uporabe i posljedice koje iz toga proizlaze u odnosu na lokalni kontekst, te pokazujući kako je odnos između tehnologije i [...]

Hilary Wainwright 1. kolovoza, 2016

**Nužno je
uspostaviti
kontrolu nad
državnim
institucijama**

U sklopu zimskog seminara Zelene Akademije na Plitvičkim jezerima razgovarali smo s Hilary Wainwright, stručnjakinjom za demokraciju i javni sektor te članicom uredništva lijevog britanskog online magazina **Red Pepper**. Wainwright iznosi teze o emancipatornom potencijalu tehnologije, sindikatima i prekarnim oblicima rada, grassroots mobilizacijama, razvoju paralelne ekonomije, obrani socijalne države te feministmu i pitanju kućanskog rada.

**212. PLENUM
FILOZOFSKOG
FAKULTETA**
**Filozofski fakultet
Sveučilišta u
Zagrebu**
**utorak, 18.10.2016. u
20:00**

**Arhiva studentske
borbe**
2009. - danas
**POGLEDAJ
SVE**

Događanja —

**Izložba: Kako živi
narod – izvještaj o
pasivnosti**
**Muzej suvremene
umjetnosti, Zagreb**
8.9. - 21.10.2016.

**Tribina: Ljevica –
kuda dalje?**
**Gradski kotar
Spinut, Matoševa 29,
Split**
pet, 21.10.2016. u 19:00

POGLEDAJ
CVE

Gramsci i hegemonijska funkcija obrazovanja

Na koji način obrazovanje vrši bitnu hegemonijsku ulogu u reprodukciji cjeline socijalne strukture kroz naslijeđeni klasni jezik, klasna značenja i klasni svjetonazor, te ga utoliko svaki progresivan društveni pokret treba postaviti u središte svojeg revolucionarnog političkog projekta, analizira Alen Sućeska u tekstu objavljenom u listopadu 2013. u zborniku "Političko-Pedagoško: Janusova lica pedagogije" udruge Blaberon. Moderni [...]

kolumna 25. veljače, 2015

Ivana Perica: Jacques Rancière i nevolje univerzalne pedagogije

Rasprava o zborniku "Političko ↔ Pedagoško: Janusova lica pedagogije" udruge Blaberon na kojoj će autori tekstova Alen Sućeska, Ivana Perica i Hrvoje Tutek govoriti o visokoškolskom obrazovanju i znanosti s aspekta "konformizam znanstvenika - akademска proizvodnja nezaposlenosti - bolonjska pedagogija" održat će se 5. ožujka u 20 h u "Škveru" (Zvonimirova 31, Zagreb). Sućeskin prilog [...]

Galerija sodobne umetnosti - Likovni salon; Celje (Slovenija)
16.9. - 23.10.2016.

Festival Feminizma

Socialni center Rog, Trubarjeva cesta 72, Ljubljana (Slovenija)
21. - 23.10.2016.

Alfred Döblin: A People Betrayed

Motor mijene, Ulica grada Vukovara 64, Zagreb

čet, 27.10.2016. od 18:00 do 20:00

Tribina: Konzervativni napad na ženska prava. Kako odgovoriti?

Srpsko privredno društvo "Privrednik", Zagreb

pet, 28.10.2016. u 18:00

Bookmarks

Mislav Žitko o raspuštanju Studentskog zbora i zaštitarima na Filozofskom fakultetu

POGLEDAJ

CVE

sveučilištu (I)

U Zarezu br. 299-300 od 6. siječnja 2011. izašao je prijevod prvog dijela teksta profesora Davida Harviea koji, polazeći od koncepcije akademske zajednice i zajedničkih intelektualnih dobara koje akademske zajednice održavaju, pokušava artikulirati alternative neoliberalnim strategijama visokog obrazovanja. Uvod Da je visoko obrazovanje u krizi u Ujedinjenom Kraljevstvu, kao i u mnogim drugim zemljama, postalo je općim [...]

kolumna 1. veljače, 2011

David Harvie: Zajednička dobra i zajednice na sveučilištu (II)

Iz Zareza br. 301 od 20. siječnja 2011. preuzimamo prijevod drugog dijela teksta profesora Davida Harviea u kojem se detaljnije razrađuju alternative neoliberalnim modelima ustroja visokog obrazovanja.³ Zajednica u učionici Važnija od bilo koje istraživačke aktivnosti, primarna je funkcija sveučilišta u kapitalističkom društvu ta da pomogne reprodukciji i klasifikaciji posebne robe – radne snage. (Vidi, na [...])

Arhiva članaka

Pratite nas na: [f](#) [YouTube](#)

Political Lie of 2016

Domenico Losurdo: Ernst Nolte and the Development of Revisionism

Lessons From Mahmoud Abdul-Rauf

Life-Hacks of the Poor and Aimless

Šta će ti teorija ako ti se menja svet?

Good Enough for the Middle East?

Natječaji i prijave

Pridružite se Klubu volontera Centra za mirovne studije

Centar za mirovne studije, Zagreb

Prijave od 11. do 20.10.2016.

POGLEDAJ
CVE

Izbornik

Prijave do:

Udruga PaRiter

Prijave do: 21.10.2016.

Pratite nas na:

European cross-border research grant

Journalismfund.eu

Prijave do: 27.10.2016.

Časopis Bona

Feministička platforma Bona

Prijave do: 1.11.2016.

Znanje bez granica

Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva

Poziv otvoren kontinuirano do 10.11.2016.

Sufinanciranje projekata OCD-a ugovorenih u okviru programa EU za 2016.

Ured za udruge

Javni poziv otvoren do 1.12.2016.

Slobodni Filozofski je član Mreže emancipacije E-net koju čine:

Izbornik

Pratite nas na:

Mreža akademičkih i znanstvenih udruženja

- Udruga
- Udruga za razvoj medijske i građanske kulture mladih "Radio student"
- Zarez - udruga za pitanja kulture, medija i društva

- "Prosvjeta" Časopis za kulturna i društvena pitanja
- Udruga za promicanje civilnog društva, medijske kulture i razmjene informacija - TRIS

Ministar
stvo
kulture
Republik
e
Hrvatsk
e

Agencija
za
elektron
ičke
medije
(AEM)

Naciona
lna
zaklada
za
civilno
društvo